

Humanist

31-3

Tweewekelijkse uitgave van
het Humanistisch Verbond
Postbus 114, Utrecht
Tel. (030) 31 81 45
1 februari 1976

Een beroemde arbeider, William Ball alias John Bull. Op 8 juli 1795 geboren in Engeland. „Hij werkte 40 jaar, en was gezond en erg actief” — prent uit het Spoorweg-museum in Londen.

In deze Humanist:

- Wat betekent werk en wat betekent het om werkloos te zijn. Een korte samenvatting van de radio- en tv-programma's die het h.v. onlangs bracht. Pag. 4.
- Een gesprek met Rina Spigt, radio- en tv-medewerkster, over haar ervaringen bij het maken van deze serie „Werk voor mensen”. Pag. 3.
- Hannah Arendts: „Wij worden geconfronteerd met het vooruitzicht van een maatschappij van arbeiders zonder arbeid”. Over haar opvattingen schrijft Peter Krug op pag. 5.

Hoe „verdienen” we de vrijheid?

Het lag geheel in de lijn van onze sterke aandacht voor de problematiek van het overleven, dat er vervolgens onder meer het licht geworpen werd op alles wat samenhangt met arbeid en vrije tijdsbesteding.

Er zullen wel wat mensen zijn geweest die bij het zien van de eerste radio- en televisieprogramma's, die onze mensen gemaakt hebben over dat onderwerp, zich wat ongeduldig hebben afgevraagd: waar gaat dat nou heen? Die hebben dan kennelijk de idee dat wij de dingen weten voordat wij er over praten.

Het was een goede gedachte, meen ik, om juist zoekend en tastend bij de mensen zélf in hun werk, maar ook in hun werkloosheid te rade te gaan. Waarnaar gezocht werd was namelijk duidelijk niet „de oplossing”. Je kunt aan economen en politici vragen hoe de werkloosheid effectief bestreden kan worden; over de symptomen van de zogenaamde werkloosheidsneurose kunnen psychologen boeiend spreken, terwijl sociologen over de arbeidsethos al planken hebben volgeschreven.

In die uitzendingen heb ik mensen in de fabriek over hun werk horen praten op een manier die — goed beluisterd — allerlei wonderlijke vragen oproep. Hun werk is saai of irritant, weinig inspirerend, zonder perspectief — maar ze zouden het niet willen missen. En dat niet voornamelijk om het loon. Ze vrezen de vrijheid! Ze kunnen de dag niet vullen met wat ze bij voorkeur doen. Dan kan men zeggen: die mensen zijn niet opgegroeid in een levensgewoonte om in het bestaan vele gebieden intensief te bestrijden, waardoor bij het wegvallen van één mogelijkheid de andere gelegenheden meteen volop benut worden om het evenwicht weer te herstellen.

Dat is wel waar, maar niet helemaal.

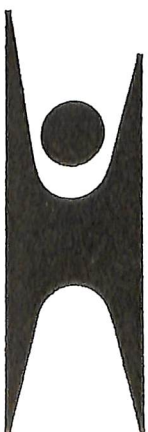
Het blijkt vaak dat vrijheid pas zinrijk benut kan worden als er gevoeld wordt dat hij op de een of andere manier „verdiend” wordt.

Het is te makkelijk om te zeggen: dat is onze erfenis van de christelijke arbeidsethiek.

De neiging tot werken — om niet te hoeven leven, is van een véél te wezenlijke aard om er met gemakkelijke formules een oplossing voor te geven.

In wezen is in onze industriële maatschappij de vrijheid het probleem. Zowel in materiële zin — zoals die zwakzinnigen-verpleegster vertelde: mag ik doen wat ik wil zonder mijn beperkte uitkering in gevaar te brengen — als in psychische zin: hoe leert een mens zijn leven zinvol in te richten zonder dat hem in de maatschappelijke kaders een groot deel van een etmaal door sociale of morele voorschriften de besteding van zijn energie wordt opgelegd. Dat betekent niet: hoe richten we ons aller leven verrukkelijk in. Maar hoe kan het leven geleefd worden in een evenwicht van plichten en vrijheden die elkaar niet bijten?

P.S.

Hoofdbestuur

Dit wordt een bericht over drie „gebeurtenissen”. Een is dat een delegatie uit het hoofdbestuur op bezoek is geweest bij het Belgisch Humanistisch Verbond te Antwerpen. De twee andere zijn hoofdbestuurvergaderingen: die van 12 december die ik zelf heb gemist en die van 9 januari.

Daartussen door is er trouwens ook nog een besloten hoofdbestuurconferentie geweest. Dus vier „gebeurtenissen”, maar wat de hoofdbestuurconferentie betreft kan ik volstaan met de mededeling dat het ontspannend is om eens los van alle druk van agenda met elkaar een ochtend en een middag te kunnen praten over hoe we vinden dat we werken.

Het bezoek te Antwerpen viel op 19 december. Het was na een meer informele kennismaking de tweede officiële ontmoeting met het Belgische (Vlaamse) H.V. We werden geanimeerd ontvangen, want we beginnen elkaar wat te kennen. We geraakten onder de indruk van de ingewikkelde cultuurpolitieke situatie in België en de uitvloeisels die dit meebrengt voor het georganiseerd humanisme aldaar. Dit wil niet zeggen dat het Belgisch H.V. geen faciliteiten zou kennen waar wij jaloers op zouden kunnen zijn; onderwijs bijvoorbeeld. Maar het omgekeerde geldt ook, bijvoorbeeld Radio en Televisie. Verder is het Nederlands H.V. behalve wat ouder ook groter.

Na dit tweede verkenning- en kennismakingsbezoek werden er afspraken gemaakt: samenwerking bij het 30-jarig bestaan van ons H.V. in 1976, en bij het 25-jarig bestaan van de zuster H.V. in 1977. Voorts werden er nog enkele kleinere afspraken gemaakt.

Op de hoofdbestuurvergadering van 12 december werd de begroting 1976 afgehandeld ter presentatie aan de Verbondsraad. Er wordt, behoudens goedkeuring dus, alsnog een inhaalmanoeuvre toegestaan m.b.t. de achterstand in de salarissen van het personeel. Kosten f 28.850,—. Aan het H.O.I. wordt voor één jaar een verhoging van uitgaven toegestaan met f 20.000,—. Deze zal ook in hoofdzaak een salarispost worden. Binnen het jaar 1976 zal de positie van het H.O.I. (subsidiabel of niet?) duidelijk moeten worden. Ons begrotingstekort neemt door deze extra's met ongeveer f 50.000,— toe tot zo'n f 125.000,—. De H.O.I.-problematiek wordt voorts ook in zijn algemeenheid op de agenda voor de Verbondsraad gezet voor 31 januari.

Op de vergadering van 9 januari was er nog al wat kleingoed, wat niet betekent dat het niet belangrijk zou zijn. Maar er behoeft niet zoveel tijd aan besteed te worden. Voorzitter en Directeur waren bij een Gedeputeerde van Noord-Hol-

land geweest om een betaalde functionaris (opbouw) los te praten voor ons in Noord-Holland. Het zou ook voor Amsterdam van groot belang zijn als hij er kwam. Vóór 31 januari (als de Verbondsraad vergadert) zal er een beslissing zijn.

De H.S.H.B. schijnt plannen te hebben in de richting van een orgaan voor vermogensbeheer voor bejaarden. Maar het Steunfonds Praktisch Humanisme is met zoiets net begonnen. Die twee moeten elkaar natuurlijk niet in de wielen gaan rijden! De directeur sprak met de hoofd-redactie NRC/Handelsblad over de berichtgeving van ons en over ons. Zulks naar aanleiding van onze gijzelingsnota die in volmaakt omgekeerde verhouding tot zijn kwaliteit tot nu toe publiekelijk nagenoeg onopgemerkt is gebleven. In verband daarmee was hij al eens ook aan de Tweede Kamer toegezonden. Nu gaat hij ook naar de Eerste Kamer.

Er was ook een incident te bespreken: de verwijderde kerstbomen uit het humanistisch bejaardencentrum in Purmerend. Er werd ons over geschreven uit het huis zelf. We nemen dit op met de Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden, maar schrijven ook naar het Huis zelf dat een dergelijk zoeken van principes waar ze niet zijn onze instemming allerminst heeft. Bovendien schaadt het het beeld dat het bredere publiek van humanisten krijgt.

We bespraken de stand van zaken met het Humanistisch Perspectief en constateerden dat er onvoldoende voortgang was gemaakt met het uitwerken van de punten (inmiddels 15) die het Perspectief omvat. Slechts vijf zijn er tot nu toe van een commentaar voorzien, en zeven zijn er in behandeling. Drie zijn er dus nog geheel onbehandeld. Er is een schema afgesproken voor de versnelde afhandeling. Het moet rond in 1976.

Ook het congres kwam weer ter sprake, maar dan de congresorde. Het is jammer dat de huishoudelijke punten steeds zoveel tijd nemen. Er moet opnieuw geprobeerd worden dichter te blijven bij de indeling van één huishoudelijke dag en één inhoudelijke dag. Een gebruikelijke commissie studeert hierop. Of het lukken zal?

Zo juist zijn mijn vrouw en ik teruggekeerd van de nieuwjaarsreceptie (dus nóg weer een gebeurtenisje) die het hoofdbestuur geeft voor functionarissen en voor leden van onze stichtingen, commissies e.d. Het was weer geanimeerd. Er was tevens gelegenheid om officieel afscheid te nemen van Paul Kruijswijk. Paul werd toegesproken en Paul sprak. De reden dat hij weggaat is bepaald niet dat we niet van elkaar hielden.

Klein ongenoegen

We zijn geen ochtendmensen, mijn man en ik. Niet dat we kribbig zijn of een ochtendhumeur hebben, helemaal niet, maar we houden ervan om geleidelijk in het leven terug te keren. Geen schokken, geen uitbundigheden, geen overbodig gepraat, rustig, luchtig muzikje op de radio en stemmen, die ons vertrouwd in de oren klinken. Om 8 uur luisteren we, onder 't ontbijt, naar de nieuwsberichten, de files voor de Brienoordbrug, het weerbericht en de commentaren erachter aan, telefoongesprekken, Ans Salomonson uit Wenen. En dan, even voor half 9 gaat mijn man naar kantoor. Het leven is weer begonnen.

Maar sinds eind december zijn we ontregeld. De radio is niet meer met de ogen dicht en één handbeweging op het door ons gewenste programma te zetten, de bekende stemmen zitten op andere golf lengten, we zoeken ons wezenloos. Soms horen we inderdaad een vertrouwde stem, met actualiteiten. Dan schrikken we ons naar. „Is het al over achten? Hebben we ons verslapen? Hoe kan dat nou!” Ja, dat kan, want dat is dan commentaar op het nieuws van half 8. 't Volgende nieuws komt om half 9, maar dan zit mijn man al op de fiets. Even voor achten, duikt mijn man wel eens, met het scheerschuim op de kaken, op het apparaat, want dan vertrouwt hij het niet en draait eraan. Dan komt er een soort vooroorlogse Han Hollander, die een spannende wedstrijd Holland-België verslaat, hijgend van opwinding, vallend over z'n woorden: een disk-jockey, die gewoon een volgende plaat aankondigt. Hilversum 3. Daar is wel nieuws, maar dat is zo weer afgelopen. Dan komt de reclame: „Pling, pling, vond u het nieuws ook zo kort? Neem dan de Telegraaf.”

Als we eindelijk een zender hebben, die gewoon nieuws uitzendt, is de nieuwslezer soms al bezig de files voor de Brienoordbrug om te leiden via de Euro-poort. Goed, maar dan krijgen we tenminste toch nog het commentaar en wat nadere informatie. Een enkele keer komt dat uit zo'n kindermond, die de E.O. aankondigt. Dat vertrouwen we niet. Dan heb ik altijd de neiging om te zeggen: „Fijn, zus, maar geef me toch liever je vader maar even, of je moeder, of je grote broer.”

In 't begin kregen we argeloos zoekend, wel eens Hilversum 4. Onze klassieke zender. Dat is ook even wennen, om kwart voor 8 's morgens al in 't Concertgebouw. Ofschoon andere omroepen daar ook een handje van hebben: fluitsonates op je nuchtere maag. Daar hadden we Hilversum 4 niet voor nodig. Soms, op de dag, denk ik: „Kom, een Brandenburgs Concertje zou er wel inblijven.” Hilversum 4. Maar dan zijn er weer actualiteiten en nieuwscommentaren of schoolradio of iets over dictaturen. „Verhip,” denk ik dan, „zit ik nou wéér verkeerd?” Nee, hoor, dat moet. Verplicht gesproken woord. Maar dáár heb ik destijds m'n handtekening niet voor gezet op die aanvraaglijsten. Gesproken woord hadden we al.

't Is maar een heel klein ongenoegen, ik weet het. Er zijn dingen die belangrijker zijn. Die lezen we dan wel 's avonds in de krant. Nee, niet in de Telegraaf!

Ans Spigt

Rina Spigt over de radio- en t.v.-serie:

„Werk voor mensen”

Zojuist is een gezamenlijk project van de radio- en t.v.-afdeling van het H.V. afgesloten. Een serie van vier radio-programma's en drie t.v.-uitzendingen rondom het thema Werk, werkloosheid, vrije tijd en humanisering van de arbeid. Rina Spigt voerde vraaggesprekken voor de televisie en produceerde de radio-serie. Ruim twee maanden dompelde ze zich onder in deze problematiek. En het liet haar — hoe kan het ook anders — niet onberoerd. Over haar ervaringen hieronder een relaas.

— *Dit was de eerste keer dat je t.v.-interviews deed. Hoe ging dat?*

Ton Aarden, de regisseur, had het gevraagd. We zouden vijf dagen met de ploeg — regisseur, filmer Frans Bromet, geluidsman Roel Bazen en ik — in Groningen gaan zitten, waar Ton al de nodige kontakten had gelegd.

— *Waarom in Groningen?*

Nou, Ton woont er en kent de sfeer. Bovendien betekent werk daar nog iets anders dan hier in het Westen. We bezochten vanuit Groningen twee fabrieken, de Akzo chemie-zout en een stofzuigerfabriek.

Eerst hebben we heel schematisch gepraat, dan sta je er nog vrij neutraal tegenover.

Natuurlijk had ik wel het een en ander gelezen, maar dichtbij je staat het nog niet.

Bij die eerste bespreking begon ik me pas goed te realiseren waaraan we begonnen.

Stomweg het feit dat je geen enkele fabrieksarbeider kent. De fabriek is echt een heel andere wereld. Toen ik na allerlei voorgesprekken met arbeiders en werklozen, die kloof voelde, kreeg ik de neiging snel en blindelings te gaan solidariseren. Je ogen zijn geopend en dan krijg je dat; net als de gegijzelden in de trein met hun gijzelaars. Je voelt een soort agressie en rancune tegenover de deskundigen. De werkelijkheid is zo anders. Je komt in een fabriek en voelt je machteloos. „Is het leuk werk?” vraag je dan. En achteraf denk je hoe kon ik dat nou vragen. Zo denken ze niet. Werk is niet leuk, werk is er gewoon.

In dat eerste radio-programma heb ik die machteloosheid laten blijken. Ik schaam me niet voor die onwerkelijke vragen. Zo was het, je bent verbijsterd.

— *Je weet nauwelijks meer hoe en wat je moet vragen?*

Ja, de klap komt steeds terug. De woorden leuk, prettig. Maar werk is noodzakelijk en anoniem. Je stelt vragen die je zelf dan wel leuk vindt. Bijvoorbeeld aan een man die de hele dag voor zeven t.v.-schermen zit om te controleren: kijkt u thuis veel t.v.? Maar dat kan niet, want zo'n man legt geen verband tussen zijn werk en zijn vrije tijd.

— *Kan het dat de mensen ook werden afgeschrikt door camera en recorder?*

Ja, natuurlijk heeft dat wel invloed. Maar eerst hebben we in die fabrieken rondgelopen zonder apparatuur, ook zonder een autoriteit van de fabriek erbij. Nou was die stofzuigerfabriek in mijn ogen nog iets bijzonders. De mensen konden daar kiezen uit werken in een ploeg van 4 aan één produkt of in je eentje werken aan een onderdeel. Als je het dan hebt over humanisering van de arbeid, denk je dat ze die ploeg wel zullen kiezen, ook het idee dat je ziet wat je maakt. Maar veel arbeiders verkozen alléén werken, omdat je dan beter kunt nadenken.

Heel vreemd en opvallend vond ik ook, dat vrijwel niemand vroeg waar de opnamen voor waren. Het werk is zo weinig van zichzelf.

We hadden besloten om vooral ook het accent te leggen op werkloosheid, omdat dit een methode is om na te gaan wat werk is.

We bezochten een werklozen-project en hadden onder meer gesprekken met een handelsreiziger Willem. Voor dat gesprek was ik echt een beetje bang, omdat ik wist dat hij erg emotioneel was. Ton Aarden vond het niet erg als Willem zou gaan huilen. Maar ik dacht: wat moet ik ermee? Die emotionaliteit kan je je dan nog niet indenken, nu kan ik dat wel.

— *Het heeft je een beetje veranderd?*

Ja, ik ben er erg persoonlijk bij betrokken geraakt. Je ziet je zelf ook beter in je eigen situatie. Ineens besef je hoe je je werk zou missen, de regelmaat en het plezier. De schaamte, die veel werklozen ervaren, daar zou ik waarschijnlijk minder last mee hebben. Maar het leeft wel sterk dat idee van de burens die zeggen: die heeft maar fijn vakantie, ik zou wel willen ruilen.

— *Wat doen nou die werklozen-comités?*

Ze zijn een enorme steun. Ze kunnen uitpraten, schelden over de burens, met elkaar over de gezinssituatie praten. Je ziet ze kritieser worden, minder rancuneus, nadenken over wat werk nu eigenlijk is. Je zou het eigenlijk alle werkende mensen gunnen, zo'n periode van nadenken over wat je doet. Ze waren in Groningen bezig met het opknappen van een huisje van een van de werklozen. Zo helpen ze elkaar.

Je hebt er geen idee van wat voor een waanzinnige invloed die werkloosheid heeft op het gezin. Er is in Drente een onderzoek geweest naar schoolresultaten van kinderen uit gezinnen waar de vader werkloos was. Als iemand het gevoel heeft, afgedankt te zijn dan voel je dat in het gezin, het legt een enorme druk op de gezinsleden. De mensen denken wel: o, maar ik heb hobbies genoeg.

Rina Spigt: „Je bent verbijsterd”

Maar op een gegeven moment ben je uitgehobbied. Een hobby is geen hobby meer als het een doel heeft.

— *Ik herinner me uit de t.v.-serie een man die aan een enorme legpuzzel bezig was.*

Ja, dat was Willem. Hij staat 's morgens om 6 uur op (dat is hij gewend), gaat de hond uitlaten, maakt het ontbijt klaar, ontbijt met zijn vrouw, neemt een kopje koffie als zijn vrouw naar haar werk is, laat voor de tweede keer de hond uit en dan heeft hij de hele middag voor zich. 's Middags eten voorbereiden en wat knutselen. En dan wachten tot de vrouw thuis komt.

— *Het doet me denken aan klachten van huisvrouwen die zich geïsoleerd voelen.*

Ja, dat geloof ik best.

— *In je laatste programma wil je onder meer ingaan op reacties. Waren het er veel?*

Ja nogal. Bijvoorbeeld een man die al 35 jaar in dezelfde fabriek opbokst tegen de feodale directie. Van zijn collega's hoeft hij niets te verwachten, die zijn bang.

Een ander voorbeeld: in een fabriek is erg veel lawaai, daarom worden koptelefoons gedragen. Maar een van de mensen kan daar niet tegen, vanwege transpiratie. Hij neemt watjes. Toch merkt hij dat dat onvoldoende is. Thuis moet de t.v. harder, kleine geluiden als tikkende wekkers irriteren hem. Er valt niets aan te doen, zegt hij. Met zijn eigen woorden: we sukkelen maar wat aan wat dat betreft.

— *Wat denk je dat er zou moeten gebeuren. Wat zou het nut kunnen zijn van deze serie?*

Ik ben nogal pessimistisch over de toekomst. Ik hoop dat humanisten er over gaan praten en denken. Er moet een mentaliteitsverandering komen, dan pas kan je de praktische kant op. Zelf ben ik bij het maken van deze programma's ook anders gaan denken over werk. In de tram kijk je anders naar de mensen. Het zakt je diep in de ziel.

WERK VOOR M

een samenvatting van vier radioprogramma's, geproduceerd door Rina Spigt

Radiomakers hebben de neiging de verkeerde mensen aan het woord te laten. Daarom in deze programma's de mensen zelf aan het woord. Twee mensen uit de machinefabriek Stork-Werkspoor Diesel in Amsterdam over hun opvatting van werk:

„Je moet het werk accepteren, het is een tijdsvulling, je moet je kost verdienen. Ik zit 's avonds op de MTS, probeer op de tekenkamer te komen. 't Is een dubbel zwaar leven.”

Een machinebankwerker: „Werk, 't is noodzakelijk voor mijn geld. Ik werk niet met tegenzin. Dertien jaar staan ik hier nou, ik heb geen zin meer in school.”

Een leraar bij de opleiding machinebankwerker in deze fabriek:

„Tegenwoordig is het voor de jeugd veel te makkelijk. Ze zien geen noodzaak om iets te leren. Die fiets krijgen ze toch wel van thuis, die hoeven ze niet te verdienen. Deze jongelui hebben alles al.”

Was het vroeger anders? Materieel gezien zijn we er in 50, 60 jaar natuurlijk enorm op vooruit gegaan. Aan het woord de werkers van vroeger, nu bejaarden uit het Gerhard Huis in Amsterdam:

„Ik ben stukadoor geweest van mijn twaalfde tot mijn 65ste. Nu ben ik 84 jaar. Ik vond het leuk werk, maar je had geen vast werk, het was heel onzeker.

Je werkte van 7 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds, 6 dagen per week. Vakantie was er helemaal niet bij. Dat hebben we pas gekregen in 1921. Toen hebben de loodgieters een half jaar moeten staken om drie dagen vakantie te krijgen.”

„Ik was modelmaker, dat vak kent u natuurlijk niet. We maakten houten modellen van alles wat voor de machines gegoten moest worden. Stoommachines. Je werkte van 6 tot 6 uur met anderhalf uur schafttijd.

Dan moest je dus om vijf uur op en als je aan het eind van de dag thuis kwam, als de bliksem wassen, eten en dan naar de tekenschool van 8 tot 10 uur. Dat waren lange dagen.”

Hoe groot de waarde van werk iservaart men door het werkloos zijn. Jan van Dijk is een werkloze bouwvakker sinds 1968. Hij is voorzitter van het werklozencomité in Amsterdam, onderdeel van het Landelijk Werklozencomité, dat streeft naar verkorting van de arbeidstijd en vervroegde pensionering, zodat méér mensen — korter — kunnen werken.

Rina: Hoe voelde je je in deze tijd?

Jan van Dijk: „Alsof je ziek bent zonder dat je in bed hoeft te liggen en dat je

dan tegen derden zegt, wat ben ik handig dat ik in de ziektewet loop. Terwijl het bedrog is want je bent wel degelijk ziek en je gaat ook naar een dokter. Je belazert jezelf, het is zelfbedrog. Wat je bij de werklozen aantreft is schaamte.

Buurthuizen en zo en ook wij, proberen ze wel op te vangen, maar wat je merkt is dat er toch een huivering is bij mensen om op plaatsen te komen waar collega's komen die ook werkloos zijn. Ik geloof dat de maatschappij niet beseft dat het niet mijn schuld is dat ik werkloos ben, die schaamte zit er in.

Ik geloof wel dat organisatie, eensgezindheid het enige middel is om er iets aan te doen.”

II. Werk en vrije tijd

Vrije tijd vormt eigenlijk nooit een probleem, tot je er teveel van krijgt. En als je werkloos bent, wordt het voorraadjie vrije tijd wel erg groot. Gesprek met Conrad, die we ontmoetten bij het werklozen-project van buurthuis De Hoeksteen in Groningen.

„De eerste maanden heb ik voor me uit zitten piekeren. Ik had wel hobbies, schaken, politiek. Maar toen ik eenmaal ontslagen was, had ik veel tijd nodig om het te verwerken. Wat ook erg was, is dat de regelmaat uit mijn leven was. Het lukte me niet meer om op tijd op te staan. Toen ben ik een urgentieopleiding gaan volgen aan de sociale akademie, dat gaf iets meer lijn aan mijn leven. Dat is één dag per week, verder zit ik twee dagen op de Hoeksteen en geef schaakles op een sociëteit voor arbeidsongeschikten en 's avonds, dat is nooit een probleem, dan ontmoet je mensen. Toch heb ik soms wel een zinloos gevoel.

Dingen die je naast je werk met plezier doet, die gaan als je niks er bij hebt zo veel voor je betekenen dat die hobby te veel wordt. Het hobby-karakter gaat er af. Het leuke van een hobby is dat het niet verbonden is met succes, resultaat.”

Naast de werklozen is er nog een groep die weet wat vrije tijd is: de gepensioneerden.

Een bejaarde uit het Gerhard-huis:

„Werk? Om nou te zeggen dat ik er niet buiten zou kunnen, nee. Mensen die bang zijn voor hun pensioen, voor hun vrije tijd dat zijn mensen die in de periode dat ze werkten alleen het werk in het hoofd hadden en niets anders.”

Jet Douwes werkte vroeger in de geestelijke gezondheidszorg bij Dennendal, is

nu werkloos: „Je voelt je toch wel erg geïsoleerd in het begin. Je doet niet meer mee met de maatschappij. Je zit niet meer in de molen. Dat vond ik meer een probleem dan wat doe ik nou met mijn vrije dagen.”

III. Humanisering

In het derde programma twee mensen aan het woord die spreken over kleine hindernissen, frustraties in het werk, waar ze zich machteloos over voelen.

Ze leggen zich er bij neer.

Een man die vertelt hoe door het lawaai in de fabriek zijn gehoor achteruit gaat.

„'t Is een sombere zaak, maar er is niets aan te doen.”

Een man die al 23 jaar in de fabriek werkt en vindt dat hij met zijn capaciteiten minderwaardig werk doet: „jongenswerk”.

Maar omdat hij geen avonddiensten meer wil doen, is er geen kans op ander werk.

Allebei leggen ze zich neer bij de moeilijkheden, wijten het hoogstens aan het systeem. Anders wordt het als je je in de steek gelaten voelt, bijvoorbeeld door de directie.

Een man aan het woord die 18 jaar in dezelfde fabriek werkt en een directiewisseling meemaakte. De nieuwe directie voerde een aantal maatregelen in, die door de arbeiders wel geaccepteerd werden, maar niet begrepen.

„Er is iedere dag spanning. Ook spanning van onderaf: de angst voor elkaar. Dan krijg je verklikkers die bij de directie in de gunst willen komen. Om een voorbeeld te noemen: vroeger hadden we altijd Sinterklaasviering, dat willen ze nou afschaffen omdat het te duur is. En als je over moet werken, dan kreeg je vroeger altijd een kopje soep of zo. Dat is er nou niet meer bij, je moet je eigen boterhammetjes maar meenemen. Maar vaak weet je van te voren niet dat je over moet werken. En dan willen ze nog de reiskosten besnoeien, die moet je dan voor 30 pct. zelf betalen. Kijk, dat machteloze heeft de werknemer natuurlijk altijd al gehad, maar je moet toch wel een beetje gewaardeerd worden. Dat heeft ieder mens nodig. Of je nou voetballer bent of fabrieksarbeider. Het hoeft geen schouderklopje te wezen, maar men moet toch normaal met elkaar kunnen praten.

Je hoort het nou alleen als het kwaad is, nooit als het goed gaat. Ja, de kruik gaat net zolang te water tot ie barst. Ik ben niet te lui om te werken, maar het moet wel prettig blijven.”

Wat vindt u meneer; wordt de arbeider dom gehouden?

Tekening van Pieter Holstein, overgenomen uit „Hollands Diep”, cultureel opinieblad

IV. Reakties

In het laatste programma een samenvatting van de drie eerste programma's en een gesprek met socioloog A. den Broeder.

Aan hem de vraag: Welke rol zou het Humanistisch Verbond kunnen spelen? „Dat is niet zo gemakkelijk. Laten we er

eerlijk over zijn, we kunnen niet op de stoel van de vakorganisaties gaan zitten. Maar het bewustmaken van zaken die tegen het menszijn indruisen is in de eerste plaats de taak voor het Humanistisch Verbond, zoals het dat ook kan zijn voor de kerken.

Hannah Arendt: „Wij worden geconfronteerd met het vooruitzicht van een maatschappij van arbeiders zonder arbeid”

Onlangs overleed Hannah Arendt. Aan gezien haar naam in ons Verbond zeker niet bij een ieder bekend zal zijn, is haar heengaan voor mij aanleiding enkele opmerkingen te maken over de betekenis van deze Joodse filosofe en politicologe. Geboren in 1906 in Hannover studeerde zij filosofie en theologie aan verschillende Duitse universiteiten en promoveerde in 1928 bij Karl Jaspers. Maar het nazisme dwong haar in 1940 naar de Verenigde Staten te vluchten, waar zij in 1959 hoogleraar in de politieke wetenschappen aan de universiteit van Chicago werd. Zij had aan den lijve de dreiging van de totalitaire staat gevoeld en het is niet verwonderlijk, dat hieraan haar in 1951 geschreven hoofdwerk „The origins of totalitarianism” (De oorsprongen van het totalitarisme) is gewijd. Hannah Arendt ziet de totalitaire staat, zoals deze vorm kreeg onder Hitler en Stalin als een verschijnsel van de moderne massa-maatschappij. Actueel is nog steeds haar opvatting, dat het geen enkel verschil maakt of dit totalitarisme van links of rechts komt. Met dit boek leverde zij en Adorno met hun analyse van de autoritaire persoonlijkheid een belangrijke bijdrage tot de studie van het totalitarisme. In haar boek „De revolutie” (Aulapocket no. 225, 1965)

over de Amerikaanse en Franse revoluties gaat zij ervan uit, dat revoluties een recent verschijnsel zijn, dat men vóór de achttiende eeuw niet kende. Deze revoluties betekenden het einde van de gedachte, dat de tegenstelling arm-rijk een normale zaak is. Bovendien speelde de vrijheidsidee in beide revoluties een belangrijke rol. Deze idee werd evenwel opgeofferd aan de welvaartsideologie. In Frankrijk is de revolutie geheel mislukt, in de Verenigde Staten ten dele. De vrijheidsgedachte kon niet worden gerealiseerd.

Het probleem van de verhouding tussen vrijheid en welvaart, reeds door Marx gesteld, is ook nu nog allerminst opgelost. Haar boek „Geweld” (Spectrum, 1970) kreeg een bijzondere actualiteit door de gewelddaden in Vietnam, de rassenconflicten, de studentenrevoltes in de zestiger jaren en ook het huidige terrorisme. Opmerkelijk is, dat deze Joodse vrouw de verbinding van godsdienst en staat in Israël als fataal beschouwde. In haar in het Nederlands onder de titel „De mens” (Aulapocket 374, 1968) verschenen boek onderscheidt Hannah Arendt drie soorten menselijke activiteiten:

1. Arbeid, nodig voor het voortbestaan.

Werkloos?

Al heb ik tijdelijk geen baan
geen basis voor een goed bestaan
wat ik ontvang van de W.W.
daar doen we het voorlopig mee.

Maar werkeloos dat ben ik niet
nadat ik de fabriek verliet
heb ik, en dat vergoed een boel
een heerlijk vrij en blij gevoel.

Ik heb meer tijd voor vrouw en
kind
doe alles wat ik prettig vind
al heb ik niet zoveel geleerd
ik ben in veel geïnteresseerd.

Ik wandel graag in de natuur
maar knutsel ook graag in de
schuur
ik vis op brasem en op blik
en stel belang in politiek.

De leeszaal heeft voor boek en
krant
aan mij een regelmatige klant
ik mis, al heb ik dan geen baan
geen basis voor een goed bestaan.

We zijn bijzonder welgesteld
al leven we van minder geld.

Jan Post

2. Het vormgeven aan de wereld, het scheppen van een kunstmatige wereld van dingen, een kunstmatig milieu, dat zich duidelijk onderscheidt van alle natuurlijke milieus.
3. Handelen gericht op de medemens.

Volgens Hannah Arendt is het probleem van deze tijd, dat de arbeid centraal is gesteld in ons leven. De arbeid wordt nog steeds verheerlijkt in een periode waarin de automatisering vele fabrieken ontvolkt. „Een maatschappij van arbeiders staat op het punt de ketenen van de arbeid te slaken, maar deze maatschappij kent geen andere, hogere en zinrijkere activiteiten. Wij worden geconfronteerd met het vooruitzicht van een maatschappij van arbeiders zonder arbeid, d.w.z. zonder de enige vorm van activiteit die er voor hen is overgebleven. Iets ergers kan men zich moeilijk voorstellen”... Dit schreef Hannah Arendt reeds in 1959. De vraag heeft nu een bijzondere actualiteit gekregen. De structurele werkloosheid confronteert ons opnieuw met het probleem welke de betekenis van de arbeid is in ons leven en welke andere activiteiten een nieuwe zin aan de menselijke existentie zouden kunnen geven.

Peter Krug

Vormingsonderwijs in Amsterdam

Het Humanistisch Vormingsonderwijs in Amsterdam is van de grond gekomen. Maar er zijn nog te weinig vormingsleid(st)ers en daarom start er 5 maart '76 een nieuwe applicatie-kursus. Hieraan kunnen allen deelnemen, die bevoegd zijn om met kinderen te werken, of daarmee gewerkt hebben. Deze cursus geeft lessen in humanistiek, psychologie, creatief spel, e.d. Het is de bedoeling, dat men na een bevredigend eindgesprek met de cursusleidster en iemand van het Humanistisch Verbond, vormingsles gaat geven, bij voorkeur in Amsterdam.

Inlichtingen en eventuele opgave voor deze cursus bij: mevr. A. Cramer, Saturnus 47, Duivendrecht, tel. 991559.

De werkgroep H.V.O. heeft **dringend** nieuwe leden nodig. Opgave bij: mevr. W. H. ten Seldam, Bachstraat 22¹, Amsterdam 1009, tel. 714050.

Relationeel Vormingswerk

Binnenkort start het voorjaarsprogramma van **ontmoetingsgroepen**, door het H.V. in verschillende plaatsen van het land georganiseerd.

Een algemene folder hierover kunt u aanvragen bij het H.V., postbus 114, Utrecht. Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen bij de volgende adressen voor groepen in:

Amsterdam: Albert Nieuwland, J. W. Brouwersstraat 18, tel. 020 - 791015.

Apeldoorn: Henk van Sandwijk, Kamerlingh Onnesstr. 37, tel. 05760 - 19860.

Assen: Ella Prins, Troelstralaan 210, tel. 05920 - 14490.

Breda: Cees van Es, Dreef 11, tel. 076 - 134215.

Delft: Ineke Mattern, Guido Gezellelaan 43, tel. 015 - 563439.

Eindhoven: Jong Ong, Gelderlandlaan 13, Son, Tel. 04990 - 6029.

Goes: Hermien Tideman, Marktveld 8, Kloetinge bij Goes, Tel. 01100 - 7804.

Gorinchem: Anneke Sternheim, Vismarkt 10, tel. 01830 - 30341.

Den Haag: Tineke Ribbelink, van Hogendorpstraat 79, tel. 070 - 463728.

Haarlem: Rie Toorens, Ing. Bispincklaan 68, Bloemendaal, tel. 023 - 256726.

Den Helder: Ger Lemson, Azaleastraat 4, tel. 02230 - 27427.

Leiden: Bram van Leer, Vincent van Goghlaan 46, Oegstgeest, tel. 071 - 53640.

Rotterdam: Arend Hemeltjen, Aalbersestraat 25, Dordrecht tel. 078 - 72855.

Utrecht: Peter de Koningh, Adm. v. Gentstraat 39, tel. 030 - 715291.

Wageningen: Edith Nagel, Schelmseweg 21, Oosterbeek, tel. 085 - 334849.

Een **trainingsgroep groepswerk** o.l.v. Albert Nieuwland speciaal bestemd voor mensen die groepen (bejaarden, militairen, studenten, enz.) leiden, wordt bij voldoende belangstelling in het noorden van het land georganiseerd. Opgaven bij Ella Prins in Assen, zie boven.

Een opmerkelijke vrouw

(die van „een inspirerend voorbeeld”)

Begin januari hebben we afscheid van haar genomen, van Alida Petronella Bakker uit Weesp, aan wier leven — na een korte ziekte — toch nog eerder dan menselijkerwijs verwacht kon worden, een einde kwam.

Wellicht herinneren sommigen Uwer zich het stukje in één van de herfstafleveringen van „Humanist” met bovenstaande titel — „een inspirerend voorbeeld” — waarin verteld werd hoe zij, zelf voor een deel invalide, twee maal een tocht met de Rode Kruisboot meemaakte. Hoe ze zich hierbij warm en belangstellend toonde t.a.v. haar mede-passagiers en zich tenslotte afvroeg, of er in het vervolg niet eens een *humanistisch* geestelijk raadsman mee zou kunnen i.p.v. dominee of pastoor, gezien het hoge percentage buitenkerkelijken onder de opvarenden.

Waarom we nu op Alida Petronella terugkomen? Dit gebeurt niet in de zin van een „In memoriam”, maar omdat het ons een behoefte is hier een indruk te geven van haar leven — dit getuigde n.l. van een opmerkelijke ontwikkeling.

Wanneer we in gedachten haar levensweg aan ons voorbij laten gaan, dan zien we een vrouw, die zich niet door de vele tegenslagen heeft laten ontmoedigen of terneerdrukken, maar in tegendeel zich steeds bewuster is geworden van haar eigen aard en van de consequenties die dat met zich meebracht.

Toen ze niet meer door een werkkring in beslag werd genomen, ging ze lezen, inhalen wat ze voelde als een gemis in haar ontwikkeling. Grote figuren uit een ver en meer nabij verleden inspireerden haar en brachten haar in vervoering. Gróót was haar verrassing toen ze op één van haar ontdekkings-tochten stuitte op haar grootvader — van Zinderen Bakker — één van de voormannen van de socialistische beweging. Ze ging z'n autoritaire karakter, dat haar als kind vaak vrees aangejaagd had, begrijpen en ze besepte eindelijk van wie ze haar strijdbaarheid geërfd had.

Want strijdbaar was ze, strijdbaar in het uitdragen van haar overtuiging, dat het in het leven vooral gaat om menselijke waarden en de menselijke waardigheid. Helaas werd dit in haar omgeving niet altijd begrepen, ondanks het feit, dat ze niet alleen strijdbaar, maar ook mild was en bereid een ieder z'n overtuiging te gunnen.

Misschien is het U — na lezing van het bovenstaande — alsof U haar een beetje gekend heeft. Onze geestelijke raadvrouw hield aan de kennismaking een gevoel van dankbaarheid over, dat ze uitdrukte bij het afscheid in het crematorium in Utrecht.

J. C. H.-K.

Weekend Koos Vorrink-huis

De gespreksgroep Lombardijen van het Humanistisch Verbond, afd. Rotterdam, organiseert weer een weekend en wel op 6 en 7 maart 1976 in het Koos Vorrink-huis te Lage Vuursche.

Degenen, die de vorige weekenden hebben meegemaakt weten hoe fijn deze waren. We hopen dat de sfeer weer zo zal zijn.

Het programma ligt nog niet geheel vast. Wel is al bekend dat mevr. Schouten op zaterdagavond een lezing zal houden. Ook zullen we bij mooi weer fijne wandelingen maken.

Er is plaats voor plm. 60 personen.

Het zou prettig zijn als autobezitters, die eventueel plaatsen over hebben, dit zouden willen opgeven aan:

P. de Dreu, Pirandellostraat 62, Rotterdam 3024. Giro 1453889.

De kosten bedragen f 30,— per persoon.

Ontmoetingsgroep Utrecht

Er kunnen nog enkele mensen meedoen met een ontmoetingsgroep in februari. Inlichtingen en opgave zo spoedig mogelijk bij H. L. de Koningh, tel. 030-715291 tussen 18.30 en 19.30 uur.

Jubileum-nummer Humanist

Deze maand bestaat het Humanistisch Verbond in Nederland 30 jaar.

In verband hiermee hebben we Humanist van 15 februari en 1 maart samen-gevoegd. Een dubbeldikke aflevering met korte geschiedschrijving, persoonlijke herinneringen en anekdotes. Omstreeks 25 februari kunt u dit jubileum-nummer verwachten.

Radio & TV

Radio

1 februari: Werk voor mensen, deel 4.

8 februari: Humanistisch Verbond 30 jaar.

15 februari: Aktualiteiten.

22 februari: Astrologie: Het nadeel van de twijfel.

29 februari: Zes-een-zes-acht. Over het werk in ziekenhuizen en bejaardentehuizen.

Televisie

15 februari: Over geestelijke verzorging en vormingswerk in het leger praat Karel van der Graaf met Arjen Struyk.

29 februari: Zes-een-zes-acht. De deur naar praktisch humanisme.

Raadslieden- konferentie

Op dinsdag 13 januari jl. kwamen 28 Geestelijk Raadslieden en stagiaires uit de dienst Geestelijke Verzorging in de Ziekenhuizen, Verpleeg- en Bejaarden-tehuizen, in het Erasmushuis bij elkaar. Er is weer hard gewerkt samen met de Centraal Geestelijk Raadsman, C. J. van der Hulle en onder leiding van mevrouw R. Blom, om deze jonge dienst meer structuur en inhoud te geven. C. H. Schonk was de gehele dag aanwezig en kon met raad en daad bijstaan, terwijl R. Tielman de plenaire ochtendzitting bijwoonde. Het thema voor deze dag: Knelpunten in dit werkveld.

Sinds in oktober 1974 het ministeriële besluit afkwam, dat in de verpleegprijs van de ziekenhuizen per dag en per bed f 0,34 voor de geestelijke verzorging begrepen was, groeiden de verzoeken om informatie, overleg, samenwerking en humanistisch geestelijk verzorgers als paddestoelen uit de grond. Het begrip „geïntegreerde geestelijke verzorging” en de plaats van de humanistische geestelijke verzorging daarin is nog lang niet aan alle betrokkenen binnen en buiten de instellingen en binnen en buiten het Humanistisch Verbond duidelijk. Dit leek knelpunt nummer één te zijn, waarbij ondermeer werd uitgesproken dat er behoefte bestaat aan meer en gekoördineerder contact met de plaatselijke gemeenschappen en de mensen van het vrijwillig zieken- en bejaardenbezoek.

Knelpunt nummer twee was de overduidelijke behoefte aan gedegen werkbegeleiding. Dit behoort, naast het landelijk overleg, tot de taak van Van der Hulle. Vanwege de nijpende financiële situatie in het Verbond heeft hij slechts 11 dagen per maand beschikbaar voor deze omvangrijke functie. Ook op deze conferentie bleek overduidelijk dat er dan van werkbegeleiding (en laat staan van individuele begeleiding) niet voldoende terecht kan komen. Hiervoor moeten oplossingen gezocht worden en in de eerste plaats in de richting van een full-time functie voor de Centraal Geestelijk Raadsman.

Als derde knelpunt bleek er grote behoefte te zijn aan het met elkaar uitdiepen van en bezinnen op zingeving en het levensbeschouwelijke aspect, speciaal waar het in het werken met zieken en bejaarden aan de orde komt. Voor dit doel lijken de maandelijkse conferenties een goede gelegenheid. Kortom, het was een zinvol bestede dag en het zag er naar uit, dat vele Geestelijk Raadslieden, die tot voor kort toch wel vaak erg alleen en in dikwijls heel moeilijke omstandigheden de humanistische geestelijke verzorging een gerechtvaardigde plaats trachtten te geven, zich wat meer gesteund wisten in hun streven.

De volgende conferentie zal gaan over de ontwerp-beroeps-kode en vindt plaats op woensdag 18 februari.

BRIEVEN • BRIEVEN • BRIEVEN •

Welke andere relatie?

Mag iemand van zijn/haar/partner verlangen dat hij/zij alle relationele zijprongen die men zich wil veroorloven, voetstoots tolereert? Dat is de tegenvraag die bij mij opkwam na lezing van het artikel van Niek Versluis in de Humanist van 1 januari. „Relaties van meer dan zakelijke aard” wordt dat dan heel onschuldig genoemd, terwijl werkelijke moeilijkheden pas opduiken bij seksuele relaties. Niemand immers zal zijn wederhelft welke warme relatie dan ook misgunnen, zolang hij/zij verzekerd blijft van het tintelend middelpunt in de ander, zijn liefdevolle belangstelling en de bijbehorende lichamelijke uitdrukking ervan.

Men kan wel stellen dat het onderhouden van meerdere relaties verrijkend zou zijn, de praktijk heeft nu eenmaal zonneklaar aangetoond dat de nieuwe relatie de ondergang van de oude met zich meebrengt, zo niet in naam dan toch wel in feite. Waarom klagen zoveel buiten en in het huwelijk over diepe eenzaamheid? Zou dat kunnen komen doordat men zich meer en meer verrijkende relaties permitteert zonder het belang van de wederhelft de plaats te geven die het toekomt: de eerste! En dat heeft dan niets te maken met wat je partner of de buitenwereld al of niet tolereren, maar gewoon met de praktische mogelijkheden. Vergelijk Dr. C. J. Schuurmans „Perspectief der Ziel”: Wie meent meer personen tegelijk te kunnen liefhebben, kent de liefde niet. Liefhebben is iets zo groots, dat men maar een enkel mens hoeft lief te hebben om werk te hebben voor zijn hele leven. (blz. 118). Vergelijk Erich Fromms „Liefhebben, een Kunst, een Kunde”: De moderne mens: goed ge-

voed, goed gekleed, seksueel bevredigd, maar zonder „Zelf”. De wereld één grote moederborst en wij de zuigelingen, de altijd maar weer in verwachting levenden, de hopen en ... de teleurgestelden. (blz. 119).

Als daarom een goede vriendin bedenkingen oppert tegen je zo fijne verhouding met een getrouwde man, dan heeft ze in de praktijk hoogstwaarschijnlijk gelijk, al blijven er natuurlijk uitzonderingen. Maar door je vrouw „vaste partner” te noemen, bereik je echt niet dat je dan ook meer partners kunt hebben. Noem haar je wederhelft en het wordt zonneklaar dat slechts twee helften een geheel vormen.

Geen wonder ook dat „zinnige” antwoorden op je twijfels betreffende een dergelijke relatie op den duur nooit bevredigen. Het zijn nl. geen stukjes van de waarheid die in elk licht stand houden, maar drogredenen die bij een andere belichting vals blijken.

Moeten we aan meervoudige relaties beginnen? Meervoudig in wat? In geestelijk contact? In sympathie? In sex? Ziel en geest zijn grenzeloos en onuitputtelijk. Deel daarom vrij uit van die rijkdom. Maar het lichaam is als expressiemiddel beperkt en wat je de een geeft, moet je de ander onthouden. Hoed je daar voor meervoudigheid, want je kunt een flesje bier wel in zes borden leeggietsen, maar je zult daarmee nergens een schuimend glas evenaren.

Toch wordt gesteld dat meervoudigheid het huwelijksmodel van de toekomst is. Best mogelijk. De mens zal seksueel niets meer tekort komen. Daarbij zal hij minstens zo ongelukkig blijven en nog minder begrijpen waarom hij in feite zo eenzaam en ongelukkig is.

Muiderberg, E. Bongers.

HUMANISTISCH VERBOND

Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond roept sollicitanten op voor een tweetal vakante functies van

RAADSMAN/VROUW

voor de Humanistisch Geestelijke Verzorging in de Krijgsmacht. Deze functionaris wordt op voordracht van het Hoofdbestuur benoemd in vaste dienst door de Minister van Defensie.

Taak:

Als geestelijk verzorger beschikbaar zijn voor de mens in zijn situatie.

Belangrijke facetten van het werk:

- a) begeleiding in het persoonlijke vlak,
- b) begeleiding van het vormingswerk in groepsverband binnen het kader van de geestelijke verzorging.

Vereisten:

Humanistische overtuiging. Leeftijd van plm. 27 tot 40 jaar. Bij voorkeur een ervaren kracht van academisch of daarmee gelijk te stellen niveau. Bezit van/of bereidheid tot studie voor het diploma Geestelijk Verzorger van het Humanistisch Opleidingsinstituut te Utrecht is vereist.

Salaris: Afhankelijk van leeftijd en aantal dienstjaren vanaf f 2614,— tot f 5983,— per maand (exclusief 7,8% vakantie-uitkering en een toeslag van max. f 45,— per maand).

Indiensttreding: november/december 1976.

Plaatsingsmogelijkheden: Rayon-functie in Nederland of W.-Duitsland; op het vormingscentrum in het „Coornherthuis” te Driebergen.

Sollicitaties: Zenden aan Bureau Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging, Hoofdstraat 84 te Driebergen.

Sinds geruime tijd voeren het Angola Comité en de Mondlane Stichting een actie voor materiële steun aan Angola, onder het motto „Geef om Angola”.

Tot dusverre zijn er grote hoeveelheden hulpgoederen naar Angola verzonden zoals voedsel en zaaizaden, maar ook stencilmachines, drukpersen en leermiddelen. De goederen worden naar de wijkcommissies in de Afrikaanse wijken van Luanda verzonden, die de verantwoordelijkheid voor distributie onder de bevolking op zich nemen.

Een contactpersoon ter plaatse zorgt voor de goede coördinatie van de hulp. Via de Angolese luchtvaartmaatschappij TAAG en in samenwerking met de Portugese luchtvaartmaatschappij TAP worden de goederen gratis van Lissabon naar Luanda vervoerd.

De strijd in Angola gaat door en kan zeer langdurig worden. De aanvragen voor steun uit Nederland zullen aanhouden en de actie „Geef om Angola” zal voortgezet moeten worden.

Tweeëntwintig etsen bij uitspraken van Spinoza

De bekende etser Harry van Kruiningen heeft zich laten inspireren door de uit-

Karel Jonckheere

WIND

Weer wind. Doch na dit windgeweld,
de rust.
Misschien. Rust ooit een hand, die
deze stoten
toebrengt; kan zij nog, open of ge-
sloten,
haar wilde greep beletten naar een
kust,
waarlangs gespaarde en vers ge-
bouwde boten
een vracht vervoeren van haar kracht
bewust?

Wat eens werd losgewoeld schom-
melt niet uit
tot nieuwe dood; niets wat zich
baart zal sterven,
van elke nacht zal elke morgen
erven,
wij zijn de jagers met ons zelf als
buit,
wie eens een moeder had zal eeuwig
zwerfen.
Misschien. Want straks luwt wel dit
windgeweld.

spraken van Spinoza. Het resultaat is een prachtig boek dat onlangs onder de titel „Twee en twintig etsen bij uitspraken van een brillesslijper Spinoza” verscheen. Uitgeverij Heuff, Nieuwkoop. Prijs f 25,—.

Bovendien bevat dit boek een inleiding over Geloof en Vrijheid bij Spinoza, geschreven door Guido van Suchtelen en een biografie, die wordt toegeschreven aan Jean Maximilian Lucas, uitgegeven in 1719.

De prachtige etsen zijn verbeeldingen van bijbelteksten en teksten en aanhalingen uit de „ethica” en het „godsgelerd staatkundig veritoog” van Spinoza.

Spinoza werd om zijn uitgesproken meningen „atheïstisch” genoemd, in 1656 door de joodse gemeente in Amsterdam in de ban gedaan en in 1660 gedwongen Amsterdam te verlaten.

Een fragment uit de biografie haalt een tekst van Spinoza aan: „De twee grootste en meest voorkomende gebreken van de mens zijn luiheid en verwaandheid. Sommigen verschuilen zich lafhartig achter een intense onwetendheid die hen de mindere doet zijn van de allerstompzinnigsten, anderen werpen zich op als tirannen over de eenvoudigen van geest door hun een wereld van onjuiste ideeën en gedachten aan te bieden als waren het eeuwige orakels.

Dit is wat hen van elkaar scheidt en wat regelrecht tegen het doel van de natuur ingaat, dat wil zeggen, hen allen gelijk te maken als kinderen van eenzelfde moeder.”

Zingeving

Zingeving is de meest fundamentele behoefte van menselijk bestaan. Werkgenieting, sociale actie, relaties noch verlichting kunnen de mens bevrijden, als hij er geen zin aan kan verlenen”.

Dit schrijft J. P. van Praag in het laatste nummer van Rekenschap (december 1975).

„Humanistische begeleiding”, schrijft van Praag, „is van de aanvang af een andere weg gegaan dan die van de kerkelijke zielzorg... Als humanisten iets eigens kunnen bijdragen aan de oplossing van blijkbare of verborgen noden van de mensen van nu, dan is het doordat ze in de functionele maatregelen de geestelijke component herkennen. Dan alleen is hun hulpverlening iets meer dan sektarisch gedoe dat evengoed of beter door andere, op functioneel terrein meer gespecialiseerde, instellingen zou kunnen worden verricht”.

Wat is eigenlijk „geestelijk”? is de vraag die van Praag stelt. Een bepaalde werkzaamheid van het bewustzijn, luidt de definitie. Via een analyse van het geestelijk proces van zelfbewustwording (zelfaanvaarding en zelfbestemming) komt de schrijver bij het karakter van de humanistische geestelijke begeleiding. „Te vaak menen buitenstaanders en geestverwanten dat humanistische begeleiders maar een beetje moeten aantuttelen met gebruikmaking van allerlei technieken, vooral uit de sfeer van de psychische hulpverlening, of ook uit die van het maatschappelijk werk... Geestelijke begeleiding... richt zich op existentiële zelfbestemming... Humanistische begeleiding is de systematische ambtshalve benadering van mensen in hun situatie in een sfeer van veiligheid en empathie, zodanig dat hun vermogen geactiveerd wordt tot zingeving, oriëntatie en zelfbestemming, mede door confrontatie met de mogelijkheden van het menszijn naar humanistisch inzicht, waardoor zij zelfstandig een levensvisie kunnen ontwerpen en hanteren.” Wat betreft de begeleider, betoogt van Praag, gaat het om de vraag in hoeverre hij directief of non-directief te werk moet of kan gaan. Humanistische begeleiding is non-directief in die zin dat zij zich ervoor zal wachten pasklare oplossingen aan te bieden.

Een abonnement op Rekenschap, kost f 27,50 losse nummers f 8,—, giro 582293 t.n.v. Humanistische Stichting Socrates, Utrecht.

Humanist

eindredacteur: Jetske Mijs.
Druk: Lumax, Utrecht.
Redactie-adres: Hum. Verbond,
Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030)
31 81 45.

Abonnementsprijs voor niet-leden:
f 18,— per jaar t.n.v. Humanistische
Pers, postgiro 58, Utrecht.